

อนิจจัง

โดย หลวงพ่อชา สุภัทโท

วัดหนองป่าพง

ด.โนนผึ้ง อ.วารินชำราบ จ.อุบลราชธานี

คำปรารภ

มีพระฝรั่งองค์หนึ่งเป็นลูกศิษย์ของผม เมื่อเห็นพระไทยสามเณรไทยสัก ก็ "อึ้ง เสียตาย ทำไม่ถึงทำอย่างนั้น ทำไมพระไทยเณรไทยถึงสักกันนี้"

เขาดกใจ พวกมันตื่นเต้นในการสักของพระไทยเณรไทย ก็เพราะมาพบใหม่ๆ เขาตั้งใจมีศรัทธามาบวชนีมันดีแล้ว คิดว่าจะไม่สักใครสักก็โง่เท่านั้นแหละ มาเห็นพระไทยเณรไทยเข้าพรรษาก็บวชกัน ออกพรรษาแล้วก็สัก โอ๊ย สลดใจ ดกใจ "ไอ้สงสารเน้อ สงสารพระไทย สงสารสามเณรไทย ทำไมถึงทำอย่างนั้น"

พอติดต่อมา พระฝรั่งก็อยากสักบ้าง เลยเห็นเป็นของที่ไม่สำคัญตอนแรกมาพบใหม่ๆมันตื่นเต้น เห็นเป็นของสำคัญมาก การบวชชะนั้นก็ว่าจะทำเองง่ายๆ เมื่อใจของคนกำลังมีศรัทธา มันพร้อมหมดทุกอย่าง คิดอะไรมันก็คิดดี คิดอะไรมันก็คิดถูกไปทั้งนั้นแหละ ไม่มีใครตัดสิน คือตัดสินเอาเองนั่นแหละ ไม่รู้ว่าปฏิบัติทาของการปฏิบัติทางจิตใจนี้ท่านทำยังไง ท่านจะต้องมีรากฐานอันมั่นคงที่สุดภายในจิตของท่านแล้ว แต่ท่านก็ไม่พูดอะไรมาก

ความศรัทธา - ความเพียร

ส่วนผมบวชมาครั้งแรกไม่ได้ฝึกฝนหรอก แต่ว่ามันมีศรัทธามันจะเป็นเพราะกำเนิดก็ 모르 พระเณรที่บวชพร้อมๆ กัน ออกพรรษาแล้วก็สัก เรามองเห็นว่า "เอ้ ไอ้พวกนี้มันยังโง่กันน้อ" แต่เราไม่กล้าพูดกับเขา เพราะเรายังไม่โง่ใจ

ความรู้สึกของเรา มันตื่นเต้น แต่ภายในจิตของเราก็มันโง่มาก บวชมันบวช ยาก สึกมันสึกง่ายนี้มีบุญน้อยไม่มีบุญมาก เห็นทางโลกมันมีประโยชน์มากกว่า ทางธรรมะ นี่เราก็เห็นไป แต่เราไม่พูด เราก็มองดูแต่ในจิตของตัวเอง

เห็นเพื่อนภิกษุที่บวชพร้อมๆ กันสึกไปเรื่อยๆ บางทีก็เอาเครื่องแต่งตัวมาใส่ เข้ามาเดิน เราเห็นมันเป็นบ้าหมดทุกกระเบียดเลย แต่เขามันดี สวย สึกแล้ว จะต้องไปทำอย่างนั้นอย่างนี้ แล้วก็มาเห็นอยู่ในใจของเรา ไม่กล้าพูดให้เพื่อน เขา ว่าคิดอย่างนั้นมันผิด ก็ไม่กล้าพูด เพราะว่าตัวเรามันยังเป็นของไม่แน่นอน ว่าศรัทธาของเรานี้มันยังจะยืดยาวไปถึงขนาดไหน อะไรๆ ก็ยังไม่กล้าจะพูดกับใครเลยพิจารณาแต่ในจิตของตนอยู่เรื่อยๆ

พอเพื่อนสึกไปแล้วก็ทอดอาลัย ไม่มีใครอยู่แล้วนะ ชักเอาหนังสือปาฏิโมกข์ มาดูเลย ท่องปาฏิโมกข์สบาย ไม่มีใครมาล้อเลียนเล่นอะไรต่อไป ตั้งใจเลย แต่ก็ไม่พูดอะไร เพราะเห็นว่าการปฏิบัติตั้งแต่นี้ไปถึงชีวิตหาไม่ บางทีก็อายุ ๗๐ ก็มี ๘๐ ก็มี ๙๐ ก็มี จะพยายามปฏิบัติให้มันมีความนึกคิดเสมอ ไม่ให้คลายความเพียร ไม่ให้คลายศรัทธา จะให้มันสม่ำเสมออย่างนี้มันยากนัก จึงไม่กล้าพูด

คนที่มาบวชก็บวชไป ที่สึกก็สึกไป เราดูมาเรื่อยๆ อยู่ไปก็ไม่ว่าจะสึกก็ไม่ว่า ดูเพื่อนเขาไป แต่ความรู้สึกภายในจิตใจของเราว่าพวกนี้มันไม่เห็นชัด พระฝรั่ง ที่มาบวชคงเห็นอย่างนั้น เบื่อความเป็นอยู่ของพระภิกษุสามเณร เบื่อ พรหมจรรย์ คลายความเพียรออกมาเรื่อยๆ ผลที่สุดก็สึก ทำไมสึกล่ะ แต่ก่อน เห็นพระไทยสึก แหมเสียตาย น่าสลดสังเวช น่าสงสาร ตัวเรารู้สึกทำไมไม่ สงสารตัวเราหรือนี่ ไม่พูด ยิ้มๆ เท่านั้นแหละ ไม่พูด

เรื่องปฏิบัตินี้พูดง่ายแต่ทำยาก

เรื่องการปฏิบัติในจิตของตัวเองนั้นนะ ไม่มีอะไรจะเป็นเครื่องตัดสินใจได้ง่ายๆ เพราะว่าพยานมันไม่มี เรื่องราวต่างๆ มีคนอื่นเป็นพยาน มันมีแบบมันมีแผน เรายังอาศัยคนอื่นเป็นพยาน เรื่องเอาธรรมะเป็นพยานนั้น เราเป็นธรรมแล้วหรือยัง เราคิดอย่างนี้ถูกแล้วหรือยัง ถ้ามันถูกเราถึงความถูกได้หรือยัง หรือยึด ความถูกต้อง

มันต้องคิด คิดไปถึงที่สุดว่ามันทั้งนั้นแหละ จึงเป็นของสำคัญจนกว่าที่ว่าไม่ เป็นอะไรทั้งนั้น โนอนก็ไม่เป็น นี่ก็ไม่เป็น ดีก็ไม่เป็นชั่วก็ไม่เป็น มันทั้ง คือ หมายความว่าให้มันหมดนั้นแหละ ถ้าอะไรมันหมด มันก็หมดไม่เหลือ ถ้าอะไร มันยังมีอยู่ มันก็ยังเหลืออยู่

ฉะนั้น เรื่องปฏิบัติในจิตของตนนี้ว่ามันง่ายหรือยาก มันพูดง่ายนะแต่ว่ามันทำยาก มันทำยาก ยากคือมันไม่ได้ตามปรารถนาของเราบางครั้งที่เราปฏิบัติไป มันก็มี ด้วยนะ มันเป็นโชคเทวบุตรมาร เทวบุตรมารมันช่วย ให้ดูไปให้ถูก พูดไปให้ถูก อะไรๆ มันถูกไปทั้งนั้นแหละ อันนั้นก็ดี อันนั้นก็ถูก ก็ไปยึดมั่นในความถูกนั้น

อีก ผลสุดท้ายก็ผิดอีก ถล่่าไปอีก อันนี้มันเป็นของยากลำบาก ไม่มีอะไรจะวัดมัน

อย่ามีศรัทธาที่ปราศจากปัญญา

คนที่มีศรัทธามากๆ คือประกอบไปด้วยศรัทธา มันประกอบไปด้วยความเชื่อมั่นอ่อนด้วยปัญญา สมาธิก็เก่ง แต่ว่าวิปัสสนาไม่มีมันเห็นไปหน้าเดียว เห็นไปรูปเดียว ก็เป็นไป คิดอะไรก็ไม่รู้ มันมีศรัทธา ในทางพระพุทธศาสนาท่านพูดตามตัวหนังสือ ท่านว่า ศรัทธาอธิโมกข์ มันมีศรัทธาก็จริง แต่ว่าศรัทธานี้มันปราศจากปัญญา แต่เราก็มองไม่เห็นในขณะนั้น เราก็นึกว่าปัญญาเราก็มี ยิ่งจ้่มันก็เลยมองไม่เห็นความผิด

เพราะฉะนั้นท่านจึงตรัสกำลังทั้งห้าไว้ว่า ศรัทธา วิริยะ สติสมาธิ ปัญญา ศรัทธาคือความเชื่อ สติคือความระลึกได้ วิริยะคือความเพียร สมาธิคือความตั้งใจมั่น ปัญญาคือความรู้ทั่ว ปัญญาความรู้ทั่ว อย่าไปพูดแต่เพียงว่าปัญญา ความรู้ ปัญญาความรอบรู้ทั่วถึง

ปราชญ์ท่านจัดธรรมทั้งห้าประการนี้เป็นตอนๆ เพื่อเราจะมองดูปริยัติที่เรียนแล้ว มาเปรียบเทียบกับขณะจิตของเราที่มันเป็นอยู่อย่างศรัทธา คือความเชื่อ เราเชื่อไหม เราเป็นอย่างนั้นแล้วหรือยัง วิริยะเรามีเพียรแล้วหรือยัง ที่เราเพียรอยู่นี้มันถูกหรือผิด อันนี้เราต้องพิจารณา ใครก็เพียรกันหมดทั้งนั้นแหละ แต่ว่าเพียรนี้มันประกอบไปด้วยปัญญาหรือเปล่า

สตินี้ก็เหมือนกัน แมวมันก็มีสติเห็นหนูขึ้นมา สติมาก็รู้ขึ้นมา ตามันจ้องดูของมัน นี่สติของแมว อะไรมันก็มีทุกอย่างละ สัตว์เดรัจฉานมันก็มี อันธพาลมันก็มี ปราชญ์ก็มีสมาธิความมุ่งมั่น ความตั้งใจมั่น อันนี้มันก็มีอีกแหละ แมวมันก็มีมันมันที่จะตะครุบหนูกิน นี่ ความมุ่งมั่นของมันมี สตินั้นก็เรียกว่าสติเหมือนกัน สมาธิความตั้งใจมั่นว่าจะทำอย่างนั้น มันก็มีอยู่ ปัญญาความรู้มันก็มี แต่มันไม่รอบรู้เหมือนมนุษย์ มันรู้อย่างสัตว์ มีปัญญาเพื่อจะตะครุบหนูกินเป็นอาหาร ธรรมทั้งห้าประการนี้ ท่านเรียกว่า กำลังสิ่งทั้งห้าประการนี้เกิดมาด้วย สัมมาทิฏฐิหรือเปล่า ศรัทธา วิริยะ สติ สมาธิ ปัญญา นี้เกิดมาจากสัมมาทิฏฐิ หรือเปล่า สัมมาทิฏฐินี้เป็นอย่างไร อะไรเป็นเครื่องตัดสินว่าเป็นสัมมาทิฏฐิ อันนี้เราต้องรู้ชัด

สัมมาทิฏฐิ : ความเห็นที่ถูกต้อง

สัมมาทิฏฐิ คือความเข้าใจว่าสิ่งทั้งหลายเหล่านี้มันเป็นของไม่แน่นอน ฉะนั้น พระอริยเจ้าและพระพุทธเจ้าท่านจึงไม่ให้ยึดมั่น ท่านไม่ได้ยึดมั่น ท่านยึดไม่ให้เป็น ไม่ใช่ท่านยึดมั่น ยึดไม่ให้เป็น คือยึดไม่ให้เป็นเป็นภพ ตัวยึดที่ไม่ได้เป็นภพคือไม่มีตัณหาเข้าไปปะปน มันไม่ต้องเป็นนั่นไม่ต้องเป็นนี่ นี่ มันหมดมันสิ้นในการกระทำอย่างนั้น เมื่อมันยึดมาแล้ว มันยินดีใหม่ มันยินร้ายใหม่

เมื่อมันยินดีแล้ว มันยึดในความดีนั้นใหม่ มันยึดในความร้ายนั้นใหม่

ทฤษฎีคือความเห็น หลักที่จะเป็นทีวัดให้เรารอบรู้พอสมควรเพื่อเราจะเรียนรู้ เพื่อเราจะพิจารณาก็มีอยู่เหมือนกัน เช่นความเห็นที่ว่าเราดีกว่าเขา เห็นว่าเราเสมอเขา เห็นว่าเราโง่กว่าเขา นี่เป็นความเห็นอันผิดทั้งนั้น แต่ท่านก็เห็น ท่านเห็นแล้ว ท่านก็รู้ด้วยปัญญา เกิดขึ้นแล้วมันก็ดับของมันไป เห็นว่าตัวนี้มันโง่กว่าเขาก็ไม่ใช่ ความเห็นซึ่งเป็นสัมมาทฤษฎีนี้มันตัดต้นตัดปลายไปหมดเลย มันจะไปตรงไหนเห็นเราดีกว่าเพื่อน เราก็อะไรงั้น ตัวมันก็มีอยู่ในนั้นแหละ แต่มันยังไม่รู้จัก เห็นว่าเราดีเสมอกับเพื่อน มันก็เสมอกันเท่านั้น เห็นว่าเราเร็วกว่าเขานั้น เราก็อะไรงั้น คิดอาภัพอัปมงคล มันก็อุปาทานชั้นห้า มันเป็นภพชาติทั้งนั้นแหละ นี่เป็นเครื่องตัดสิน

อย่าพึ่งตัดสินด้วยความอยาก

อีกอย่างหนึ่ง เช่น เราได้อารมณ์ที่ดี เราถึงดีใจ อารมณ์ที่ไม่ดีเราก็อเสียใจ เราวัดดูใหม่ว่า อารมณ์ที่ดีเรถึงดีใจ อารมณ์ที่ไม่ดีเราก็อเสียใจ เราวัดดูใหม่ว่า อารมณ์ที่เราไม่ชอบกับอารมณ์ที่เราชอบนั้น มันมีราคาเท่ากัน นี่ให้เอาไปวัดดูซ้ำ ที่เราอยู่ทุกวันนี้ อารมณ์ที่เราอาศัยอยู่นั้น เราได้ยินอารมณ์ที่ชอบใจแล้วใจเราเปลี่ยนใหม่ เมื่อกระทบอารมณ์ที่ไม่พอใจแล้วมันเปลี่ยนใหม่ หรือมันคงที่ ดูตรงนี้ก็ให้เป็นพยานอันหนึ่งนะ แต่ว่าให้รู้ตัวของตัวนะ อันนี้เป็นพยานของเรา อย่าพึ่งไปให้มันตัดสินด้วยความอยาก บางทีมันก็เสริมขึ้นไปให้เราเป็นอย่างนั้นก็ได้ ต้องระวัง

มันมีหลายแง่หลายมุมเหลือเกินที่เราจะต้องพิจารณา แต่ว่าในทางที่ถูกต้องมันก็เรียกว่าไม่ใช่กามตัณหา ไม่ใช่ตามตัณหา ไม่ใช่ตามความอยาก มันเป็นความจริง ท่านให้รู้ทั้งดีทั้งชั่ว เมื่อรู้แล้วท่านก็ให้ละทั้งดีทั้งชั่ว ถ้าไม่ละมันก็ยังอยู่เป็นอยู่ มีอยู่ ถ้ามีอยู่มันก็เหลืออยู่ มันมีภพอยู่ มันมีชาติอยู่อย่างนี้

พึ่งตัดสินตัวเอง อย่าตัดสินผู้อื่น

ฉะนั้นพระพุทธองค์ท่านจึงให้ตัดสินเอาเฉพาะตัวเอง อย่าพึ่งไปตัดสินให้คนอื่นเลย จะดีจะร้ายประการใด ท่านก็พูดให้ฟังเท่านั้นแหละ นี่เรื่องความจริงมันเป็นอยู่อย่างนี้ จิตใจของเราเป็นอย่างนั้นหรือเปล่า เช่นว่ามีพระองค์หนึ่งไปจับเอาของเขา ทีนี้คนอื่นก็ว่า "ท่านขโมยของผม" "ผมไม่ได้ขโมย ผมเอาเฉยๆ" ให้พระ ก. ตัดสิน จะตัดสินอย่างไร ก็ไปถามพระนั้นมาเป็นพยานในที่สงฆ์ "ผมเอาจริงครับแต่ผมไม่ได้ขโมย" อย่างเรื่องอาบัติสังฆาทิเสส อาบัติปาราชิกเป็นต้น "ผมทำอย่างนั้นอยู่ แต่ผมไม่มีเจตนา" ใครจะไปฟังได้อย่างนั้น มันก็ยาก ถ้าฟังไม่ได้ก็ทิ้งให้เจ้าของเดิม เอาไว้ตรงนั้นแหละ

อย่าคาดเอา อย่าคะเนเอา อย่าเดาเอา

แต่ทำให้เข้าใจว่า อะไรที่มันเกิดมีในใจของเรานั้นนะ เรื่องปิดไม่อยู่ทั้งนั้นแหละ เรื่องมันจะผัดมันก็ปิดไม่ได้ เรื่องมันจะถูกมันก็ปิดไม่ได้ เรื่องมันจะดีก็ปิดไม่ได้ จะชั่วมันก็ปิดของมันไม่ได้ คือมันเปิดมันเอง มันปิดมันเอง มันมีมันเอง เป็นมันเอง มันเป็นอัตโนมัติอยู่ทุกอย่างละ มันเป็นเรื่องอย่างนี้ อย่าคาดเอา อย่าคะเนเอา อย่าเดาเอา

สิ่งทั้งหลายเหล่านี้ อะไรมันเป็นอวิชชามันไม่หมด องค์มนตรีเคยถามอาตมา "หลวงพ่อบุญพระอนาคามีนะ จิตเป็นประภัสสรหรือเปล่า ?

"เป็นบ้าง"

"เอ้า พระอนาคามีท่านละกามได้แล้ว ทำไมจิตไม่เป็นประภัสสร ?

"ท่านละกามได้ แต่ยังมีเหลืออยู่ใช่ไหม อวิชชาโมหะเหลืออยู่อะไรที่มันเหลืออยู่ นั้นแหละ มันยังมีอยู่"

ก็เหมือนบาตรของเรานั้นแหละ บาตรขนาดใหญ่อย่างใหญ่บาตรขนาดใหญ่ อย่างกลาง บาตรขนาดใหญ่อย่างเล็ก บาตรขนาดกลางอย่างใหญ่ บาตรขนาดกลางอย่างกลาง บาตรขนาดกลางอย่างเล็ก บาตรขนาดเล็กอย่างใหญ่ บาตรขนาดเล็กอย่างกลาง บาตรขนาดเล็กอย่างเล็ก มันจะเล็กเท่าไรก็ข้างมันเถอะ ยังมีบาตรอยู่ นี่มันเป็นเสียอย่างนั้น อย่างว่า โสดา สกิทาคา อนาคา ละกิเลส ได้แล้วนั้น แต่ว่ามันหมดแต่แค่นั้นนะ สิ่งที่ยังเหลืออยู่พวกนั้นมองไม่เห็น ถ้าอย่างนั้นก็พระอรหันต์หมดเท่านั้นแหละ มันมองไม่เห็น อวิชชาที่มันมองไม่เห็นอยู่นั้นแหละ ถ้าหากว่าจิตพระอนาคามีเรียบหมดแล้วก็ไม่ใช่อนาคา มันก็หมดสิ อันนี้มันยังเป็นอยู่ จิตเป็นประภัสสรไหม ? ก็เป็นมั่ง แต่มันไม่ถึงร้อยเปอร์เซ็นต์ จะให้เราตอบยังใจละ ท่านว่าวันหลังจะมาเรียนใหม่ เรียนก็เรียนซิ หลีกมันมีอยู่แล้ว

ระวัง ! จิตมันจะอวดดีขึ้นในจิต

อันนี้ก็เหมือนกัน อย่าไปประมาท ระวัง องค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้าของเราให้ระวัง อันนี้พูดถึงเรื่องปฏิบัติ เรื่องจิตของเรา อาตมาก็เคยชวดเซมาหลายครั้งเหมือนกัน บางทีอยากจะทดลองหลายๆอย่างเหมือนกัน แต่แล้วมันไม่ถูกทางทั้งนั้นแหละ คือมันอวดดีอวดดีขึ้นในจิต มันเป็นมานะอันหนึ่ง ทิฏฐิความเห็นมานะความยึดไว้ มันมีอยู่นี้ พุดแต่เท่านี้มันก็ยังดูยากเหมือนกัน

นี่อาตมาเคยพูดให้ฟัง โยมอะไรที่ม่าวชเป็นหลวงตา หอบผ้าไตรจีวรมาแล้ว จะม่าวชหน้าศพของโยมแม่ ได้ผ้าไตรจีวรก็หอบเข้ามาในวัด ยังไม่ไปกราบพระ พอวางไตรจีวรก็เดินจงกรมเลย เดินอยู่หน้าศาลานั้นแหละ เดินกลับไปกลับมา เดินอย่างเอาจริงเอาจัง "เอ... คนอย่างนี้มันก็มีนะ" นี่คือศรัทธา อธิโมกข์ เขาคิดว่าจะเอาให้ตะวันไม่ทันตก จะให้สำเร็จ ก็ไม่รู้ นึกว่ามันง่ายนะ

เราก็ปล่อยให้เขาเล่นอยู่นั่นละ ไม่ต้องมองใครละ เดินเอาจริงเอาจังอย่างนั้น เรามองเห็น โอ้โอ้ย มนุษย์เอ๊ย มันคิดว่าจะง่าย ๆ อย่างนั้นหรือ พอดีให้อยู่ไปก็ วันก็ไม่รู้ ดูเหมือนไม่ได้บวชหรือบวชก็ไม่รู้ มันจะเป็นอะไรอย่างนั้น

อนิจจัง : ไม่แน่นอน

พอใจมันรู้อะไรปั๊บ ส่งออกเลย มันรู้อะไรมาปั๊บก็ส่งออกเลยตัวจิตสังขารมันปรุงแต่งก็ไม่รู้เรื่องของมัน มันก็ว่าฉันเป็นปัญญา มันปรุงแต่งแยกขยายหลายอย่างหลายประการ ชันเล็ก ชันใหญ่ หลายอย่างละเอียด ก็จิตสังขารนี้มันก็คล้ายกับปัญญา ถ้าคนไม่รู้มันก็ว่าปัญญาดี ๆ นี้แหละ แต่ว่าเมื่อถึงคราวมันแล้วหาความจริงไม่มีอะไรเมื่ออารมณ์ที่ไม่พอใจเป็นทุกข์เกิดขึ้นได้ อยู่ของมันจะเป็นอะไร มันจะเป็นปัญญาอะไรไหม มันเป็นตัวสังขารทั้งนั้นแหละ

ดังนั้นจึงพระเสียดีกว่า ที่ผมเคยเล่าให้ฟังเรื่อยๆ ปฏิบัติมันแหละ แอบเข้าไปหาพระพุทธเจ้า พระพุทธเจ้าอยู่ตรงไหนนะ ยังอยู่ทุกวันนี้ แอบเข้าไปหาท่านเถอะ อะไรละ คืออนิจจัง แอบเข้าไปหาท่าน ไปกราบท่านซะ อนิจจังมันของไม่แน่นอนแหละ เอาตรงนั้นแหละหยุดได้ตรงนั้นแหละก่อน ถ้ามันบอกว่า "ฉันเป็นโสดาบันแล้ว" ไปกราบท่านเถอะ ไม่แน่เลย ไปกราบท่าน ท่านจะบอกว่ามันไม่แน่สักทาคาแล้วก็กราบท่านเถอะ ท่านจะบอกอยู่คำเดียวว่าไม่แน่ เป็นอนาคามีไปกราบท่านเถอะ ท่านจะบอกอยู่คำเดียวว่ามันไม่แน่ ไปถึงพระอรหันต์ไปกราบท่าน ท่านก็ยิ่งเอาใหญ่ ยิ่งไม่แน่ เราจะได้ฟังคำของพระบ้าง คือไม่แน่แล้วก็ไม่ยึดนั่นเอง อย่าไปยึดงูๆ ปลาๆ อย่ายึดแล้วไม่วาง อย่าจับไม่วาง ยึดมาดุเป็นสมมติเฉยๆ ผลที่สุดก็ส่งให้วิมุตติ มันเป็นไปแต่อย่างนั้น ต้องมีสมมติ ต้องมีวิมุตติ

อารมณ์ของเรา ไม่แน่ - ไม่เที่ยง

เรื่องจริงของเรา เรื่องอารมณ์ของเรา มันก็คล้ายกับคนๆ หนึ่งนั่นแหละ พุดง่าย ๆ มันคล้ายๆ กับคนๆ หนึ่ง คนบางคนมันชอบจริงเราก็มี บางคนที่ไม่ชอบจริงของเราก็มี สิ่งของมันเป็นมาข้างนอกมันก็เหมือนกันอย่างนั้นแหละ มันไม่แปลกอะไรสักคนหนึ่ง ซึ่งเรียกว่าอารมณ์นี้ ความเป็นจริงมันก็เป็นอยู่ที่เจ้าของนั่น อารมณ์นั้นมันก็ไม่มีอะไร มันเป็นสักแต่ว่าอารมณ์ เรามาคิดเอาเองหรือว่าเราดีเราชั่วที่เราคิดว่าเราถูกเหล่านี้ มันเกิดความรู้สึกนึกคิดขึ้นเอง ว่าขึ้นเอง ผุดขึ้นมา อย่างนั้นธรรมนี้จึงเป็นเครื่องวิจารณ์วิจัยได้ยากเหลือเกิน

อาตมาจึงบอกว่าให้แอบไปหาพระพุทธเจ้า พระพุทธเจ้าคือใครก็คือธรรมะนั้นแหละ ธรรมะในสกลโลกนี้ทั้งหมดมันมารวมอยู่ที่ธรรมะตัวเดียว คืออนิจจัง ลองดูซิ ใครจะเป็นนักปฏิบัติเถอะ อาตมาค้นมาตลอด ๒๐ - ๔๐ พรรษา เห็นเท่านั้นแหละ แล้วก็อดทนอันหนึ่ง แล้วก็เข้าใจธรรมะของท่าน อนิจจังมันไม่แน่ ใจมันว่าแน่ขนาดไหนก็บอกว่ามันไม่แน่ ใจมันจะยึดมันว่ามันแน่ที่ไหนก็ว่ามันไม่แน่ มันไม่เที่ยง ดันมันอยู่อย่างนี้แหละ อาศัยธรรมะของพระพุทธเจ้า ก็

ดับไปอยู่อย่างนี้แหละ ตลอดมาทุกวันนี้ ไม่ใช่ว่ามันประเดี๋ยวประด๋าวนะ ยืนก็เป็นอยู่อย่างนั้น นั่งก็เป็นอยู่อย่างนั้น นอนก็เป็นอยู่อย่างนั้น ที่ไม่ชอบใจเกิดขึ้นมันก็เป็นอยู่อย่างนั้น มันเข้าใกล้พระ เข้าใกล้ธรรมะ มันก็เป็นอยู่อย่างนั้น

ทำให้มีสมมติ แล้วก็ให้มีวิมุตติ

อันนี้เอาตมว่า มันจะมีราคามากกว่าที่เราปฏิบัติมา เท่าที่เอาตมปฏิบัติมาตั้งแต่ โนนถึงขณะนี้ อาศัยอย่างนี้แหละ อาศัยตำราหรือก็ไม่ใช่ ไม่อาศัยตำราหรือก็ไม่ใช่ อาศัยครูบาอาจารย์จริงหรือก็ไม่ใช่ ไม่อาศัยครูบาอาจารย์จริงหรือก็ไม่ใช่ มันเป็นของกำกวมอยู่อย่างนี้ ถ้าพูดตามความจริงก็เรียกว่าให้มันหมด คือทำให้มันหมด ทำให้มันเกิดขึ้นมา แล้วก็ทำให้มันหมดไป ทำให้มันมีสมมติแล้วก็ให้มันมีวิมุตติ

รีบเดินไป รีบกกลับมา แล้วรีบหยุดอยู่

เอาตมาเคยพูดให้พระฟังสั้นๆ แต่บางคนก็อาจจะสนใจ ถ้าหากว่าคนปฏิบัติอยู่พิจารณาอยู่เรื่อยไป ตอนปลายถึงจะรู้จักมันลงไป มันจะไปลงตรงนั้นแน่นอน ไม่ไปที่ไหน เอาตมาเคยพูดว่า รีบเดินไป แล้วก็รีบกลับมา แล้วก็รีบหยุดอยู่ นี่เบื้องต้นมันเป็นอย่างนี้ ทำอย่างนี้ไปเรื่อยๆ แล้วผลที่สุดจะเกิดความรู้สึกขึ้นในที่นั้นว่า เดินไปก็ไม่ใช่ กลับมาก็ไม่ใช่ หยุดอยู่ก็ไม่ใช่ หมด มันหมดแล้ว อย่าไปหวังอะไรมันมากอีกแล้ว มันหมดแค่นั้นแหละ มันหมดแล้ว อย่าไปหวังอะไรมันมากอีกแล้ว มันหมดแค่นั้นแหละ มันสิ้นแล้ว ชีนาสาโว คือสิ้นแล้ว ไม่ต้องเดินไม่ต้องถอย ไม่ต้องหยุด หยุดก็ไม่มี เดินก็ไม่มี ถอยก็ไม่มี หมดอันนี้ให้เอาไปพิจารณาไว้ให้มันชัดในจิตของตนเอง ตรงนั้นมันจะไม่มีอะไรจริงๆ

ธรรมชาติเป็นธรรมะ

อันนี้มันก็ใหม่หรือเก่า มันเป็นกับผู้ที่มิปัญญา มีความฉลาด ผู้ที่ไม่มีปัญญาไม่มีความฉลาดนั้นก็แก้ไม่ได้เหมือนกัน จะดูสภาพต้นไม้ก็ได้ ต้นมะม่วงก็ได้ ต้นขนุนก็ได้ ทุกต้น ถ้ามันเกิดแอบๆ กันอยู่ระบางที่ต้นหนึ่งมันโตกว่า ต้นเล็กมันน้อมหนีไปโน้น ทำไมมันเป็นอย่างนั้น ใครไปบอกมัน นี่คือธรรมชาติ ธรรมชาติ นี่มันมีทั้งดีทั้งชั่วทั้งผิดทั้งถูกนะ มันวนไปทางถูกก็ได้ วนไปทางผิดก็ได้ ต้นไม้ธรรมดาถ้าเราปลูกติดๆ กัน แล้วก็ต้นหนึ่งมันโตก่อน ต้นที่มันโตทีหลังชอบแอบๆ ไปข้างนอก ทำไมมันเป็นอย่างนั้น ใครไปบอกมันใหม่ ใครไปแต่งมันใหม่ นั่นคือธรรมชาติ มันเป็นธรรมะ

อย่างค้นหาคือความอยาก นำเราไปสู่ทุกข์อย่างนี้ ถ้าเราพิจารณาแล้วนะ มันจะโอบอ้อมออกไปจากค้นหา มันจะพิจารณาค้นหา มันจะเขยาดค้นหานั้นให้หมด ให้เขาให้บางไปเอง เหมือนกับธรรมชาติต้นไม้ต่างๆ นั้นแหละ ใครไปบอกมัน ใครไปสะกิดมันใหม่ มันก็พูดไม่ได้ มันก็ทำไม่ได้ แต่มันออกไปได้ ตรงนี้มัน

แคบ มันไม่เกิดอะไร มันก็โชนออกไปข้างนอก ดูอย่างนี้ก็เป็นที่ธรรมดา ไม่ต้องไปดูอะไรมากมาย ผู้ที่มีปัญญาจะ เเท่านี้ก็รู้จักว่ามันเป็นที่ธรรมดา

ความหวังของผู้มีปัญญา

สัญชาตญาณของตนไม่มันไม่รู้จักอะไร แต่มันมีความรู้อยู่ในมันนั่นแหละ ทำให้วิ่งออกจากอันตรายได้ เลือกที่เหมาะสมของมันได้ผู้มีปัญญาเราก็เหมือนกัน นั่นแหละ เราบวชมาประพฤติพรหมจรรย์นี้เพื่อหวังให้มันจะพ้นทุกข์ อะไรมันพาเราเป็นทุกข์ เราย่ำเข้าไปจะเห็นไหมสิ่งที่เราชอบใจไม่ชอบใจ นี่ก็เป็นทุกข์ เราย่ำเข้าไปจะเห็นไหมสิ่งที่เราชอบใจไม่ชอบใจ นี่ก็เป็นทุกข์ มันเป็นทุกข์ก็อย่าเข้าไปใกล้มันสิ จะไปรักมันหรือ จะไปเกลียดมันหรือ มันไม่แน่ทั้งนั้น เรา ก็แอบเข้าหาพระก็หมด อย่าลืมนั่น แล้วก็อดทนอย่างหนึ่งเท่านั้นแหละ ดีมากที่สุด ถ้าคนมีปัญญาอย่างนี้จะมันดีมาก

ตามเป็นจริงไม่แน่ แต่ค้นหาแน่

ความเป็นจริง ตัวอาตมาที่ได้ปฏิบัติมานี้เนะ ไม่มีครูบาอาจารย์ถึงแก่ขนาดพระทั้งหลายที่อาตมาสอนมาหรอก ไม่ค่อยมี บวชก็บวชอยู่วัดบ้านธรรมดา อยู่วัดบ้านนี้แหละ จิตมันคิดอยากจะทำ มันคิดอยากจะเป็น มันคิดอยากจะทำ ไม่มีใครมาเทศน์ที่วัด ไม่มีใครหรือศรัทธามันเกิดในใจ ไปลองดูไปพิจารณา เดินไปดู ไปหาดู หูมันก็ฟังไป ตามมันก็ดูไป ทางหูได้ยินก็ว่า เออ... มันไม่แน่ ทางตาเห็นก็ไม่แน่ จมูกได้กลิ่นมันก็บอกว่า อันนี้มันไม่แน่ ลิ้นมันได้รสเปรี้ยว หวาน มัน เค็ม ชอบไม่ชอบ ก็บอกว่าอันนี้มันก็ไม่แน่ โภชนูปะถูกต้อง ทางร่างกายมันสบายหรือเป็นทุกข์ก็บอกว่า อันนี้มันก็ไม่แน่ นี่คือการได้อยู่ด้วยธรรมะ

ตามเป็นจริงมันไม่แน่ แต่ค้นหาของเราว่ามันแน่ ทำยังไงจะต้องอดทน ตัวแม่บทของมัน ก็คือขันติ ความอดทน ทนมันไปเถอะแต่อย่าไปทิ้งพระนะ ที่เรียกว่ามันไม่แน่นอนอย่าไปทิ้งนะ เดินไปในสถานที่ต่างๆ ในโบสถ์ ในวิหารเก่า สถาปนิกเขาทำอย่างดี บางแห่งมันราว ก็มีเพื่อนพูดว่า "มันน่าเสียดายนะ มันราวหมดนะ"

อาตมาเลยพูดว่า "ถ้าอย่างนั้นพระพุทธเจ้าก็ไม่มีสิ ธรรมะอันจริงก็ไม่มีสิ มันมีอย่างนี้ก็เพราะพระพุทธเจ้าวางรอยไว้อย่างนี้"

อย่าเชื่อผู้อื่นมากมายเกินไป

ทั้งๆ ที่ตัวเราบางทีก็ยังไม่เสียตายอยู่ที่มันราวอย่างนั้นนะ ก็ยังปักใจขึ้นมาพูดให้มันเป็นประโยชน์แก่เพื่อนและแก่ตัวด้วย บางทีก็เสียตายเหมือนกันนะ แต่ก็ยังมักเข้าไปหาธรรมะ "ยังงั้นพระพุทธเจ้าก็ไม่มีสิ ถ้ามันไม่เป็นอย่างนั้นนะ" พูดแรงๆ เข้าไปให้เพื่อนได้ยิน หรือบางคนก็คงจะไม่ได้ยินหรอก ไม่ได้ยินเราก็

ได้ยินของเราที่นั่นแหละอันนี้มันเป็นประโยชน์แล้วก็มีประโยชน์หลายๆอย่าง เช่นว่าเรานั่งอยู่เฉยๆอย่างนี้ ถ้ามีเพื่อนบอก "หลวงพ่อบุญคนนั้นจะให้หลวงพ่อบุญอย่างนั้นๆ พระองค์นั้นจะให้หลวงพ่อบุญอย่างนั้นๆ" อย่างนี้เป็นต้น โยธัมมสัน ขึ้นมานะ ได้ยินเขาว่ามั่งสันขึ้นมา นี่คือการมั่ง เราก็ต้องรู้มั่งทุกกระเบียดนิ้วแหละ การมั่งนั้นะพอมั่งรู้จัก บางทีมั่งก็ตั้งใจเหี้ยมโหดขึ้นมาในจิตของเรา แต่บางทีเราไปสืบสวนเรื่องนั้นจริงๆ ก็เปล่ามั่งคนละเรื่องกันอีกแล้ว มั่งเลยไม่แนไปอีกแล้ว แล้วจะเชื่ออะไรมั่งทำไม เราจะเชื่อคนอื่นอะไรมากมายทำไม เราก็รู้ก็ฟัง อดทนพิจารณา มั่งก็ไปตรงเท่านั้นแหละ

นักปฏิบัติต้องไม่ทิ้งอนิจจัง

ไม่ใช่ว่ามีอะไรก็เขียนออก เขียนออก เขียนออกทั้งนั้น จนมันหมด คำพูดที่ปราศจากอนิจจัง คำพูดอันนั้นไม่ใช่คำพูดของนักปราชญ์ นี่จำไว้ ตัวเราเองถ้าไปทิ้งอนิจจังเสียก็ไม่ใช่ นักปราชญ์เหมือนกัน ไม่ใช่ปฏิบัติ ถ้าเห็นอารมณ์ ได้ยินอารมณ์พบประสบอะไรมากมายขึ้นมา มันจะเป็นเหตุให้เพลินใจก็ตาม เป็นเหตุให้เศร้าใจก็ตาม ก็ว่า "อันนี้มันไม่แน" ทำให้มันแรงๆ เข้าไปเถอะ จับมันตอนเดียวเท่านั้นแหละ อย่าไปเอาอะไรมั่งมาก เอาอันเดียวนี้แหละจุดนี้เป็นจุดที่สำคัญ จุดตายด้วยนะ ฮี นี่คือจุดตาย นักปฏิบัติอย่าไปทิ้งมัน ถ้าทิ้งอันนี้มีหวังได้ว่ามีทุกข์ หวังได้ว่าผิดเป็นประมาณเทียวถ้าไม่เอาอันนี้เป็นหลักปฏิบัติของตนแล้ว เชื่อแน่ว่ามันผิด แล้วมันก็ถูกอยู่ได้อีกต่อไป เพราะหลักนี้มันดีมาก นี่ความเป็นจริงมันเป็นอย่างนี้ ว่าธรรมะที่แท้จริงคือพูดขึ้นในวันนี้ มั่งก็เท่านั้น มั่งไม่มีอะไรมาก เห็นอะไรก็เห็นสักว่ารูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ สักว่ารูป สักว่าเวทนา สักว่าสัญญา สักว่าสังขาร สักว่าวิญญาณ มันเป็นของสักว่าเท่านั้นแหละ มั่งจะแนนอนอะไรเล่า

ตัวรู้ตลอดมาจากตัวไม่รู้

ถ้าเรารู้เรื่องตามเป็นจริงเช่นนี้แล้ว มันก็จะคลายความกำหนด คลายความรักใคร่ คลายความยึดมั่น คลายความถือมั่น ทำไมถึงคลาย เพราะมันเข้าใจ เพราะมันรู้ มันเปลี่ยนออกจากอวิชชา มันก็เปลี่ยนออกมาจากนั้นแหละ ตัววิชชา นี่แหละมันตลอดออกจากอวิชชามาเป็นตัววิชชาขึ้น ตัวรู้ที่มันจะตลอดออกจากความไม่รู้ ตัวสะอาดนี้มันจะตลอดออกจากความสกปรก มันเป็นอย่างนี้ ถ้าเราไม่ทิ้งอนิจจังคือพระนี้ ที่เรียกว่า พระพุทธองค์นั้นยังอยู่ ที่ว่าพระพุทธองค์ของเราหนีพพานแล้วนะ อย่างหนึ่งก็ไม่ใช่ ถ้าเป็นส่วนลึกเข้าไปนะพระพุทธเจ้ายังอยู่

ผู้เห็นภัยในสงสาร

ก็เหมือนกันกับคำว่าภิกขุ ถ้าแปลว่าผู้ขอแล้ว มันก็กว้าง เอามาใช้ได้เหมือนกัน แต่ว่าใช้มามากก็ผิดนะ คือมันขอเรื่อยๆ นี่ ถ้าเราพูดไปให้ซึ่งดีกว่านั้นอีก ภิกขุ แปลว่าผู้เห็นภัยในสงสาร ออกภิกขุ มันซึ่งใหม่ละ เอ้อ มันไม่ไปในรูปนั้นเสีย มัน

ซึ่งกว่ากันอย่างนั้น การปฏิบัติธรรมะมันก็อย่างนั้น เข้าใจในธรรมะไม่ทั่วถึงมันก็เป็นอย่างหนึ่งธรรมะเข้าไปทั่วถึงมันก็เป็นอย่างหนึ่ง มันมีคุณค่ามากที่สุด

มีสติเมื่อใดก็ใกล้ธรรมเมื่อนั้น

อันนี้เราให้มันอิมอยู่ด้วยธรรมะ ถ้าเรามีสติอยู่เมื่อไร เราก็อยู่ใกล้ธรรมะเมื่อนั้น ถ้าเรามีสติอยู่เราก็เห็นอนิจจังของไม่เที่ยงอยู่ตรงนั้น เมื่อเราเห็นของไม่เที่ยงอยู่ตรงไหนเราก็เห็นพระพุทธเจ้าตรงนั้นแล้วเราจะพ้นความทุกข์ในวิภวสังสารมิวันใดก็วันหนึ่ง ถ้าเราไปทึ่งคุณพระ ไปทึ่งพระพุทธเจ้า หรือไปทึ่งธรรมะอันนี้ มันก็เปล่าจากประโยชน์ที่เราทำอยู่ อย่างไม่รู้ต้องติดตามติดต่อ เรื่องการปฏิบัติของเราอย่างนี้อยู่ตลอดเวลา ไม่ว่าเราจะทำงานอะไรอยู่ เราจะนั่ง จะนอนตาจะเห็นรูป หูจะฟังเสียง จมูกดมกลิ่น ลิ้นลิ้มรส โภญ์พพะถูกต้องทางกาย สารพัดอย่าง อย่าไปทึ่งพระ อย่าห่างจากพระ

ผู้เข้าใจอันนิจจัง ทุกขัง อนัตตา จักเห็นธรรม

นี่ก็เรียกว่าผู้ที่เข้าถึงพระได้ ใ้หัวพระอยู่ตลอดเวลา ตอนเช้าเราก็ไปไหว้ อรหันต์ สัมมา สัมพุทธโธ ภควา ก็จริงอยู่ แต่มันจะไหว้ไม่มีความหมายถึงขนาดนี้ มันจะเหมือนกันกับคำว่าภิกขุนั่นแหละ แปลว่าผู้ขอ ก็ขอเรื่อยไป ก็เพราะแปลอย่างนั้น ถ้าหากแปลอย่างดีที่สุดภิกขุก็แปลว่าผู้เห็นภัยในสงสาร อย่างนี้ก็เหมือนกัน อย่างแบบเราทำวัตรสวดมนต์ตอนเช้า ตอนเย็นไหว้พระอย่างนี้ มันก็จะเทียบได้ว่าภิกขุผู้ขอ ถ้าเราเข้าไปใกล้ขีตอนิจจัง ทุกขัง อนัตตา อยู่ตลอดเวลา เมื่อตาเห็นรูป หูฟังเสียง จมูกดมกลิ่น ลิ้นลิ้มรส มันจะเทียบกับศัพท์ที่ว่าภิกขุผู้เห็นภัยในสงสาร คือมันซึ่งกว่ากันอย่างนี้ แล้วมันก็ตัดหลายๆ สิ่งหลายๆ อย่าง ถ้ามันเห็นธรรมะอันนี้แล้ว มันจะมีความรู้มีปัญญาต่อไปเรื่อย

อันนี้เรียกว่าปฏิบัติ ให้มีความรู้สึกอย่างนี้ในการประพฤติปฏิบัติของเรา มันจะมีความถูกต้องดีกว่า ถ้าคิดเช่นนี้พิจารณาเช่นนี้อยู่ในใจ ถึงแม้ว่ามันจะไกลจากครูบาอาจารย์มันก็ยังใกล้ครูบาอาจารย์ถ้าหากว่าคนเราอยู่ใกล้ครูบาอาจารย์แต่ร่างกายของเรา แต่จิตใจมันเข้าไปไม่ถึง มันก็อยู่ไปก็เพ่งโทษครูบาอาจารย์สรรเสริญครูบาอาจารย์ ครูบาอาจารย์ทำถูกใจเราก็อ่านดี ถ้าทำไม่ถูกใจเราก็อ่านไม่ดี ก็ไปปฏิบัติอยู่แค่นั้นแหละ ไม่เห็นมันได้อะไร ไปมองดูคนอื่นว่าคนนั้นดี คนนั้นไม่ดีอยู่อย่างนั้นแหละ ไม่เห็นมันได้อะไรมากมาย ถ้าเราเข้าใจในธรรมะข้อนี้ เราจะเป็นพระขึ้นเดี๋ยวนี้แหละ

มิฉะนั้นเหตุผลที่ว่าอาตมาห่างไกลจากลูกศิษย์ ปีนี้ พรรษาที่ทั้งพระเก่า พระใหม่ พระนวกะ ไม่ค่อยให้ความรู้ความเห็นก็เพื่อให้พิจารณาเอาเองให้มันมากนั่นเอง พระใหม่ที่จะเข้ามา อาตมาบอกข้อกฎอยู่หมดแล้ว ว่าอย่าไปคุยกัน อย่าไปฝ่าฝืนข้อกติกาก็ทำไว้แล้วนั้นนะ คือทางมรรค ผล นิพพาน นั้นแหละ ถ้าใครไปฝ่าฝืนข้อกติกาย่อมมันก็ไม่ใช่พระ ไม่ใช่คนตั้งใจมาปฏิบัติเท่านั้นแหละ มันจะเห็นอะไรถึงแม้จะนอนอยู่กับอาตมาทุกคืนทุกวันก็ไม่เห็นหรอก จะ

นอนอยู่กับพระพุทธเจ้าก็ไม่ได้เห็นพระพุทธเจ้าหรือ ไม่ได้ปฏิบัติ เท่านั้นแหละ

การรู้ธรรม การเห็นธรรม อยู่ที่การปฏิบัติ

ฉะนั้นการรู้ธรรมะ การเห็นธรรมะ มันอยู่ที่การปฏิบัติ ขอให้เรามีศรัทธาเถอะ เราต้องทำจิตของเราให้มันดี คนในวัดทั้งวัดนั้นทำใจให้รู้สมาธิเสมอกันทุกคน เราจะไม่ต้องไปให้โทษใคร ไม่ต้องไปให้คุณใคร ไม่ต้องไปรังเกียจใคร ไม่ต้องไปรักใคร ถ้ามันเกิดโกรธเกิดเกลียดขึ้น ให้มันมีอยู่ที่ใจ ให้มันดูถนัดเท่านั้นแหละ ให้ดูไปเท่านั้นแหละ ดูไปเถอะ ถ้ามีอะไรมันยังอยู่ในนี้ ก็เรียกว่านั่นแหละต้องขุดมันตรงนั้น เราจะไปพูดว่า "ตัดไม่ได้ ตัดไม่ได้" ถ้าเอาได้นั้นมาพูด มันก็เป็นนักเลงโตกันหมดเท่านั้นแหละ อาศัยที่ว่ามันตัดไม่ได้ต้องพยายาม ตัดไม่ได้ต้องขุดมันสิ ขุดกิเลสเกลากิเลส นั่นแหละ ขุดมันออกซิ มันเหนียวแน่นนี้ มันเป็นอย่างนั้นเสีย ไม่ใช่ว่ามันเป็นของได้ตามปรารถนา ตามใจของเราณะธรรมะ จิตมันเป็นอย่างหนึ่ง ความจริงมันเป็นอย่างหนึ่ง ต้องระวังข้างหน้า ต้องระวังข้างหลัง ฉะนั้นท่านจึงบอกว่ามันไม่เที่ยง มันไม่แท้ ท่านอย่าเข้าไปอยู่เรื่อยๆ อย่างนี้

ความจริงคือสิ่งไม่เที่ยง

ความจริงคือความไม่เที่ยงนี้ ความจริงที่มันสั้นๆ กว้างๆ ฤกษ์ๆ นี้ไม่ค่อยพิจารณา กัน เห็นไปเป็นอย่างอื่นเสีย ดีก็อย่าไปติดดี ร้ายก็อย่าไปติดร้าย สิ่งเหล่านี้มันมีอยู่ในโลก เราจะปฏิบัติเพื่อหนีจากโลกอันนี้ให้มันสั้นสิ่งทั้งหลายเหล่านี้ ฉะนั้นพระพุทธเจ้าท่านจึงให้วาง ให้ละ ก็เพราะอันนี้มันประกอบให้ทุกข์เกิดขึ้นนั่นเอง ไม่ใช่อย่างอื่นหรือ